

Webrecensie BMGN 125:4 (2010)

Dolnick, Edward, *De vervalsers. Het waargebeurde verhaal van Han van Meegeren, de grootste kunstvervalser van de twintigste eeuw* (Amsterdam: Bert Bakker, 2009, 347 blz., ISBN 978 90 351 3401 0); Lopez, Jonathan, *The Man who made Vermeers: Unvarnishing the Legend of Master Forger Han van Meegeren* (Boston, New York: Mariner Books Houghton Mifflin Harcourt, 2009, xii + 340 blz., ISBN 978 0 547 24784 7 (pbk)).

Het vervalsen van kunstvoorwerpen is een criminele activiteit van alle tijden. Schilderijenvervalsingen spreken wellicht het sterkste tot de publieke verbeelding, vooral als ze *en gros* worden ontdekt. Met vervalsingen is het overigens niet veel anders dan met andere misdrijven: het *dark number* van niet-ontmaskerde daders is groot.

Han van Meegeren (1889-1947) – aan wie I. Schöffer in het derde deel van het *Biografisch Woordenboek van Nederland* een lemma heeft gewijd – dankt zijn faam niet in de laatste plaats aan de populariteit van de schilder Johannes Vermeer op wiens naam hij aantoonbaar minstens vijf eigen schilderijen aan de man heeft gebracht. Zijn ‘Pieter de Hooghs’ vallen daarbij enigszins in het niet.

Over de vervalsers Van Meegeren is in binnen- en buitenland heel veel geschreven, slechts heel weinig echter over de mens en artiest Van Meegeren. Professionele kunsthistorici hebben zich relatief zelden in hem verdiept. De enige monografie van belang uit die hoek is het proefschrift van Marijke van den Brandhof uit 1979: *Een vroege Vermeer uit 1937. Achtergronden van leven en werk van de schilder/vervalser Han van Meegeren*. Die terughoudendheid vanuit de hoek der bedrogen kunstkenneren en kunsthistorici is wel begrijpelijk. Het onderzoeksveld lag dus open voor anderen. Historici hebben zich evenmin vaak laten horen – journalisten en amateurs zoveel te meer.

De best gedocumenteerde monografieën zijn gevloeid uit de pen van de Delftse oud-hoogleraar Frederik Kreuger, laatstelijk zijn *A New Vermeer: Life and Work of Han van Meegeren* (Delft 2007). In de herfst van 2008 verschenen in New York bijna gelijktijdig het boek van de journalist Dolnick *The Forger's Spell: A True Story of Vermeer, Nazis, and the Greatest Art Hoax of the Twentieth Century*, een titel waarin Van Meegeren *undercover* is, en de

biografie *The Man who made Vermeers: Unvarnishing the Legend of Master Forger Han van Meegeren* van de hand van 'artist and writer' Lopez, waarvan de *paperback* uitgave hier wordt besproken. (Een Nederlandse vertaling ervan is reeds aangekondigd.) Twee jaren tevoren was van de Engelse journalist Frank Wynne eveneens te New York verschenen *I was Vermeer: The Rise and Fall of the Twentieth Century's Greatest Forger*, een vlot geschreven relaas dat echter de gebruikelijke wetenschappelijke verantwoording ontbeert.

De pretentie van de auteurs is niet gering. Hun aanpak is verschillend. Beide boeken zijn leesbaar en onderhoudend geschreven en ruimhartig geïllustreerd. Dolnick heeft zich intensief in de literatuur verdiept en diverse interviews gehouden met terzake deskundige kunsthistorici, maar hij is het Nederlands kennelijk niet machtig. Opzienbarend zijn Dolnicks conclusies niet: in het voetspoor van Van den Brandhof ziet hij in Van Meegeren een aartsleugenaar en aartsvervalser, met uiterst rechtse en zelfs nationaalsocialistische sympathieën, een mislukte schilder die al in de jaren twintig werk van Frans Hals zou hebben vervalst. Lopez, die de Nederlandse taal blijkbaar wel beheerst, heeft een veel diepgaander studie verricht. Hij heeft ook vele archieven bezocht en zich daar gedegen laten voorlichten. Dankzij deze aanpak biedt zijn biografie meer dan zijn voorgangers. Zijn boek wordt echter ontsierd door een fanatieke, eenzijdige en bevooroordeelde kijk op de persoonlijkheid van Van Meegeren. Zijn bewijsvoering ontbeert logica. Lopez laat zich er, als een aanklager, toe verleiden uitsluitend kwaad in Van Meegeren te zien.

Bovendien heeft Lopez toch nog een aantal archivalische bronnen die voor een beter begrip van Van Meegeren en zijn daden onmisbaar zijn, niet opgespoord. Ik noem maar diens school- en studieprestaties in Deventer en Delft en het dossier uit de strafzaak tegen Van Meegeren (1945-1947), dat weliswaar in het ongerede is geraakt maar toch voor een deel is te reconstrueren. Het is een gemis dat niemand tot nu toe de moeite heeft genomen zelfs maar het strafvonnis van 25 vol getypte bladzijden in te zien. Daaruit blijkt bij voorbeeld, dat de rechtbank de beroemd-beruchte 'Emmaüsgangers' (Museum Boymans van Beuningen) niet op Van Meegerens kerfstok heeft laten staan. Dat feit is voor het *Nachleben* van echtheidsgevoelens bij sommige 'gelovigen' in de echtheid zeker niet zonder gevolg gebleven. (Vele van de stukken die tot een strafprocesdossier-Van Meegeren hebben behoord, zoals getuigenverhoren en het rapport van de getuigendeskundigen, zijn onlangs door mij gepubliceerd in de serie Cahiers uit het Noorden XX: *Henricus (Han) Antonius van Meegeren (1889-1947)*.

Documenten betreffende zijn leven en strafproces (Zoetermeer 2009) en idem XXI, *Documenten. Supplement* (Zoetermeer 2010).)

Tenslotte enkele opmerkingen over de Nederlandse editie van het boek van Dolnick. De vertaler heeft, snel werk afleverend, geen rekening gehouden met de Nederlandse lezer, aan wie bepaalde elementen die aan Engelse lezers moeten worden uitgelegd, niet behoeven te worden geëxpliceerd. Anderzijds hadden foutieve interpretaties van Dolnick wel mogen worden gecorrigeerd, bij voorbeeld wanneer hij spreekt over ‘de rechter’ (289), terwijl hij bedoelt de (vice-president van de Amsterdamse rechtbank (met 3 rechters!). Andere fouten worden evenmin door de vertaler verbeterd: Willem van de Watering (68) in plaats van Ernst van de Wetering, *doctoral thesis* (302) vertaald als scriptie in plaats van proefschrift, museumcurator (67) in plaats van conservator, Belyswijck (102) in plaats van Bleyswijck, J.H. Huizinga (104) in plaats van J. Huizinga – wiens verstandige opmerking over de Emmaüsgangers van ‘Vermeer’ wel direct naar het Nederlandse origineel uit 1941 had geciteerd mogen worden in plaats van de Engelse vertaling van Dolnick in het Nederlands terug te vertalen (201) –, Dolnick’s opmerking over Nederlandse dubbele achternamen (119), Eglon van der Neer (134) in plaats van Aart, J.Q. Altena (223) in plaats van Van Regteren Altena, Max Rauta (270) in plaats van Nauta, Harry van de Waal (313) in plaats van Henri, enz. Bovendien maakt de vertaler er nog verwarrende fouten bij als hij bij voorbeeld spreekt over Van Meegerens weduwe terwijl Dolnick het, terecht, over Vermeers weduwe heeft (47); een uitvoerder van een testament (74) noemen wij een executeur-testamentair; Horace wordt terecht Horatius (36) maar bleef in zijn Engelse vorm in een noot staan (308); *Oud-Holland* 56 (1919) moet zijn 56 (1939).

Beide auteurs schrijven een deels geromantiseerde, eigenlijk karikaturale ‘biografie’. Zij hebben geen kennis genomen van de nuttige bronnenstudies die Günther Haase heeft gewijd aan de kunstverzamelingen van Göring (2000) en Hitler (2002). Kortom, er blijft nog ruimte genoeg voor een grondig gerechercheerde biografie van de intrigerende, veelzijdige Han van Meegeren.

A.H. Huussen jr., Oegstgeest